

Изследвания на бизнес тенденции

Същност на наблюденията

Изследванията на бизнес тенденциите или накратко наречените бизнес наблюдения заедно с наблюдението на потребителите се отличават от традиционните статистически изследвания по информацията, която събират. Тази информация има предимно неколичествен, вербален характер. От икономическите агенти (бизнес мениджъри и потребители) се търсят мнения за актуални или очаквани промени на определен кръг икономически променливи или оценки за актуалното равнище на тези променливи. На анкетираните се предоставят ограничен брой варианти на отговор, обикновено 3 или 5, конструирани така, че да създават възможност за степенуване на отговорите от оптимистични, през неутрални към песимистични, като с резултатите от наблюденията се цели да се улови посоката на изменение на изследваните променливи.

Бизнес наблюденията и наблюдението на потребителите дават важна и различна информация в сравнение с традиционната статистика, а именно информация за преобладаващото, най-разпространеното мнение за настоящото или бъдещото поведение на даден икономически феномен. Информацията за бъдещето е изключително важна характеристика за бизнес наблюденията и наблюдението на потребителите, което ги прави изключително добър източник за системи от показатели за ранно сигнализиране на промени в икономиката.

Наблюдавана съвкупност с бизнес наблюденията

Единицата на наблюдение е предприятието. Предвид типа информация, която се събира, а именно субективни оценки и очаквания за предимно вътрешни за предприятието и по-рядко външни за предприятието икономически променливи, анкетираното лице е ръководител на предприятието. Значимостта на тези субективни мнения (оценки и очаквания) е, че те влияят върху поведението на икономическите субекти, тъй като поведението се определя не само от обективните условия, но и от субективната интерпретация на тези условия.

Въпросници

С въпросниците на бизнес наблюденията и наблюдението на потребителите принципно не се събират числа.

Първият тип въпроси от бизнес наблюденията се отнася за актуалната или очаквана посока на промяна на икономически променливи като производство, конкурентна позиция на пазара, продажни цени и други. Вариантите на отговор са представени на тристепенна ординална скала, формулирани по следния начин:

- „Увеличение”, „Без промяна”, „Намаление” или
- „Подобрява се”, „Не се променя”, „Влошава се”.

Вторият тип въпроси се отнася до равнището на икономическата променлива, сравнено в известна степен с идеално равнище, наречено „нормално”, „достатъчно”, „задоволително за сезона”. В този смисъл са формулирани и

отговорите като:

- „Над нормално”, „Нормално”, „Под нормално” или
- „Повече от достатъчно”, „Достатъчно”, „Недостатъчно” и т.н.

Във въпросника не се дава дефиниция или критерий за „нормалност”. Остава се на лицето да вложи в тази категория своята субективна представа или идея.

Третият тип въпроси по изключение изискват количествена информация като например за процента на натоварване на мощностите на предприятието, където вариантите на отговор са табулирани „от” и „до” определен процент. Друг количествен въпрос се отнася за осигуреността на производството с поръчки, измерена в брой месеци. Инвестиционната анкета в промишлеността събира също количествена информация за инвестиционни планове на предприятията от промишлеността.

При наблюдението на потребителите въпросите се отнасят до актуалната или очаквана посока на изменение на променливи, засягащи домакинството на анкетираното лице като финансово състояние, намерения за покупки, спестявания и др., а така също, отнасящи се до макроикономически променливи като инфлация, безработица, обща икономическа ситуация в страната и т.н. Вариантите на отговор са представени на петстепенна скала, като например при въпроса за настоящата промяната на финансовото състояние на домакинството в сравнение с 12 месеца назад, а именно: „много се е подобрило”, „малко се е подобрило”, „не се е променило”, „малко се е влошило”, „много се е влошило” като последният вариант на отговор „не мога да преценя” не участва в изчисляването на баланса на мненията.

Честота, период на изследването и срокове на предоставяне на информацията

Честотата на бизнес наблюденията в промишлеността, строителството, търговията на дребно и сектора на услугите по хармонизираната програма на ЕК е месечна. Анкетирането се провежда в първата половина на текущия месец “t” и резултатите се отнасят за текущия месец “t”.

Резултатите от бизнес наблюденията се обявяват в последната седмица на текущия месец около 28 число чрез интернет и изпращане на държавни институции. Не по-късно от 4 работни дни преди края на текущия месец резултатите се изпращат по електронна поща в Европейската комисия в Брюксел.

Информацията от бизнес наблюденията е изключително навременна и отразява в максимална степен текущата икономическа ситуация поради факта, че от провеждането на наблюденията до обявяването на резултатите от наблюдението минават 2 седмици, а и данните се отнасят за месец, за който традиционна статистическа информация има в доста по-късен срок. Нещо повече с тези наблюдения от страна на бизнеса се събира и прогнозна информация.

Изчисляване на резултатите

Необходимост от претегляне

Независимо, че с бизнес наблюденията не се събират числа, а мнения, то логично е да се счита, че мнението за увеличаване на производството, износа и т.н. например

тежи повече за голямата фирма в сравнение със същото мнение за малката фирма. Претеглянето на резултатите има своите основания във факта, че приносът в икономическата активност на различните фирми е различен и има връзка с техния размер (мащаб или пазарен дял).

От гледна точка на отрасъла, приносът на всеки отрасъл в икономическата активност е пропорционален на добавената стойност, която той носи за икономиката.

Претегляне

На най-ниско първо ниво на претегляне, вътре във всяка група предприятия (максимум до три групи (страти) за трети знак на КИД) разпределението на отговорите по трите варианта на отговор: Р – положителен(+), Е – неутрален(=) и М – негативен(-), представлява процентното разпределение на теглата на предприятията, посочили даден отговор, а не процентното разпределение на техния брой. За индивидуални тегла обикновено НСИ ползва оборот или продукция и по-рядко заети. Резултатът е:

$$(P)\%+(E)\%+(M)\%=100\%$$

На второ ниво на агрегация при претеглянето на груповите резултати вътре в трети знак на КИД се използва структурата на същия показател (оборот и др.) между групите предприятия. Това са годишни структури за генералната съвкупност. Така получените резултати за трети знак на КИД се претеглят вече с приноса на икономическата дейност - трети знак на КИД, в добавената стойност (годишни данни) за икономическата дейност - втори знак на КИД и т.н. за по-високи агрегационни нива.

Представяне на резултатите

За използване на променливите от бизнес наблюденията като краткосрочни икономически показатели е необходимо превръщането на неколичествените отговори в показател с количествен израз.

Показателят, който е възприет като най-подходящ, се нарича баланс (на мненията). Този показател е функция на дялове (процентите) по отделните варианти на отговор, а именно:

$$B = 1x(P)\%+0x(E)\% - 1x(M)\%$$

Тази функция следва да удовлетворява някои желани свойства, а именно:

- **Монотонност.** Това свойство на функцията означава, че при промяна на мнението на мениджъра и преминаването от по-долна към по-горна категория показателят следва да увеличава стойността си. Това означава също, че положителната промяна на мнението с повече от една категория увеличава стойността на показателя в по-голяма степен. И обратно.
- **Точка на равновесие.** Съществуването на вариант на отговор, който да служи като отправно начало за смяна на посоката. Преминаването през тази категория в по-горна увеличава показателя и обратно - изместването на отговора в низходяща посока намалява баланса.

- Симетрия от двете страни на точката на равновесие.

Балансовите показатели от бизнес наблюденията са изключително полезни, когато са представени в динамика.

Използване на резултатите

Интерпретация на резултатите

При интерпретацията на резултатите, извлечени от вербални въпроси относно субективни мнения, е необходимо да се спазват определени правила.

Важно е да се има предвид точната формулировка на въпроса. Не е без значение дали той се отнася за посока на промяна в производствената активност например или се отнася до сравняване на равнището на запасите от готова продукция с някакво идеално ниво, наречено нормално или достатъчно. Във втория случай този въпрос отразява по-скоро търсенето и продажбите, отколкото действителното ниво на запасите.

Едно бизнес наблюдение за един месец дава статична картина на ситуацията, докато динамичните редове на балансите дават полезна индикация освен за промяната в мненията още и индикация за фактичката промяна в променливата. Точното число на баланса практически не е от съществено значение. Важна е тенденцията в поведението на променливата. По икономическото си съдържание балансът на мненията е сравним с първата последователна разлика за същата променлива от количествената статистика. Покачването на балансите показва предимно повишаване на оптимизма за развитието на дадена променлива, а комбинацията на редове от балансови показатели може да покаже развитието на бизнес климата.

Използване на резултатите в икономическия анализ и прогнозиране

Правителства и изследователски институти в много страни по света използват системи от циклични показатели за анализиране на бизнес циклите и предсказване на цикличните точки на обръщане в общата икономическа активност.

Показателите от бизнес наблюденията като циклични показатели

Статистическите динамични редове от наблюденията на бизнес тенденциите отговарят на критериите за циклична чувствителност и икономическа значимост, тъй като в болшинството си тези редове са по-изчистени от сезонни колебания, не съдържат тренд-компонента, могат да се считат за стационарни и цикличният им профил е по-ясно изразен. В Европа наблюденията на бизнес тенденции, събиращи информация за оценките и очакванията на стопанските ръководители, имат над шестдесетгодишна традиция и играят важна роля в изследването на бизнес циклите. Показателите от тези бизнес наблюдения са с голям потенциал за проследяване и прогнозиране на бизнес циклите и в системата от изпреварващите показатели на ОИСР съставляват около 40%. Този процент е 100% за съставния изпреварващ показател на Европейската комисия, който е средна претеглена на пет показателя на доверие - в промишлеността, строителството, търговия на дребно, сектора на услугите и показателя на доверие на потребителите от наблюдението на потребителите.

Предпочитанията на Европейската комисия към данните от бизнес наблюденията и наблюдението на потребителите са породени от това, че информацията от тези анкети е изключително бърза (достъпна за ЕК за всички страни членки в края на отчетния месец), данните за всички компоненти са налични едновременно и не търпят ревизии, наблюденията са по хармонизирана методология, а това от своя страна осигурява сравнимост между страните и улеснява агрегирането на данните за тях.

От декември 2001 г. НСИ започна публикуването на общ съставен показател на бизнесклимата за България, който е средна претеглена на четири отрасли¹ показателя на бизнесклимата в промишлеността, строителството, търговията на дребно и сектора на услугите.

Ограничения

На практика не съществува перфектен съставен изпреварващ показател. Дори историческото проявление на показателя за целия период да е добро, винаги има възможност за грешни или липсващи сигнали. Това може да е в резултат на структурни промени, необичаен феномен или статистическа грешка.

¹ Всеки отраслов показател на бизнес климата представлява средна геометрична (по формулата на Йо-институт в Германия) от баланса на мненията за настоящата бизнес ситуация в предприятията и баланса на мненията за очакваната бизнес ситуация през следващите шест месеца.